

Niels Bohr og det danske samfund

Af Mogens Pihl

I 1941 udgav Det Danske Selskab, i hvis oprettelse Niels Bohr havde taget aktivt del, første bind af værket *Danmarks Kultur* ved Aar 1940, hvortil han havde skrevet indledningen: »Dansk Kultur – Nogle indledende Betragtninger«. Som med alt, hvormed han beskæftigede sig, og hvortil han havde forpligtet sig, havde han anvendt stor omhu på udformningen af disse betragtninger, havde rådført sig med sagkundskaben til mange sider og med sine nærmeste indgående drøftet hensigten med hele værket og med sit eget bidrag hertil.

Det var skrevet i den første tid af den tyske besættelse, hvor lydhørheden med hensyn til, hvad en personlighed af hans visdom og erfaring havde på hjerte, var særlig stor. Og han følte stærkt det ansvar, der hermed var pålagt ham. Han havde jo valgt at blive herhjemme trods tilbud i krigens første år om under meget gunstige kår at kunne fortsætte sin forskergering i USA. Han havde altid følt sig stærkt knyttet til dansk kultur og det danske fællesskab, uanset den ledende stilling han indtog inden for den internationale atomfysiske forskning, og som vi om lidt skal se, opfattede han netop det danske syn på værdien af samarbejdet og fællesskabet mellem folkene som et særligt karakteristisk træk ved vor kultur.

Medvirkende til beslutningen om at forblive her, da landet blev besat, var også, at det gjorde et stærkt indtryk på ham, da en højtstående embedsmand i udenrigsministeriet, med hvem han drøftede sin situation, fremhævede, at hans afrejse fra landet ville kunne afstedkomme dyb bekymring og uro hos den jødiske del af den danske befolkning. Hans mor tilhørte den jødiske familie Adler, men indtil de frygtelige hændelser i Tyskland havde diskrimineringen mod jøderne ikke været en sag, han havde hæftet sig særligt ved, endsiges direkte mærket noget til. Han var præget af at være opvokset i et liberalt, akademisk præget københavnsk kulturmilieu og tilsluttede sig aldrig noget trossamfund. Imidlertid bragte begivenhederne i Tyskland og hans og broderens, Harald Bohrs, heraf følgende store indsats for flygtningene fra det nazistiske barbari ham i nær kontakt med jødernes fortvivlede situation, og det var helt i overensstemmelse med den varme

menneskelighed, der prægede al hans færd, at han i sine overvejelser også måtte inddrage dette hensyn til de danske jøder. Da situationen blev ganske uholdbar for dem, måtte han jo selv forlade landet. Om noget særligt forhold til den jødiske kulturtradition var der således ikke tale.

I de indledende betragtninger til værket om dansk kultur 1940 angiver Niels Bohr straks ledemotivet: »Spørger vi os selv, i hvad Forstand vi kan tale om en særlig dansk Kultur, vil Svaret ganske afhænge af, hvilke Synspunkter der lægges til Grund. På den ene Side vil fælles menneskelige Træk komme des klarere til Syne, jo dybere vi søger til Bunds i vort Væsen; paa den anden Side vil Forskellen fra andre Samfund føles des stærkere, jo mere vi bestræber os for i Billedet at fastholde alle Sider af vor Tilværelse. Da Kendskabet til, hvorledes Menneskelivet kan udfolde sig under forskellige Omstændigheder, må være Baggrunden for enhver Bedømmelse af et Samfunds kulturelle Stade, turde en Undersøgelse af vor Plads blandt de andre Samfund være et naturligt Udgangspunkt for en Søgen efter at klarlægge det for os særegne. Naar jeg trods Følelsen af mine Kundskabers Begrænsning har fulgt Redaktionens Opfordring til at skrive nogle Ord til Indledning af dette store Værk, skyldes det, at jeg under mit Samarbejde her hjemme og i Udlandet med Videnskabsmænd fra mange forskellige Nationer har haft megen Anledning til at beskæftige mig med vort Forhold til Omverdenen på Kulturens Omraade og til at tænke over de Traditioner, der giver dansk Livsindstilling dens Særpræg«.

Dernæst antyder han i store træk den danske kulturs udvikling i dens samspil med og påvirkning fra omverdenen, den stadige udvikling uden større brud, betydningen af den samhörighed med vor fortid og broderfølelsen inden for Norden, som »styrkedes ved forrige Aarhundredes Begyndelse især ved den nyvakte Værdsættelse af de fælles Skatte, vi besad i den gamle Edda- og Sagadigtning«. En digtning, der havde gjort et stærkt indtryk på ham; især de islandske sagaer, som han i samtaler i de senere år ofte vendte tilbage til.

Videre skriver han: »Paamindelsen om, hvor meget vi havde at lære for at hævde os paa de Maader, Samtiden anviste, mindskedes dog ingenlunde og var alt for stærk til, at vi af svundne Tiders Glans kunde forledes til at glemme vor beskedne Plads mellem Nationerne. Til Gengæld opvoksede der i de nordiske Lande en Følelse af Verdensborgerskab, der gav sig et mere harmonisk Udtryk end i mange større Lande, hvor Fristelsen til at betragte egne Kulturer som selvstændige organiske Enheder var så meget stærkere«.

Han citerer Grundtvigs ord om »Indfødsret for dansk alene, Gæsteret for alt på Jord« og H. C. Andersens linier »I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme, der har jeg Rod, derfra min Verden gaar«. »Begge disse, i Stil saavel som Stemning saa forskellige Udtalelser, giver Udtryk for en Indstilling til Spørgsmaalet om vort Forhold til Verden af en Art, som man kun vanskeligt finder noget Sidestykke til. Kernepunktet er, at Spørgsmaalet hverken afvises eller afgøres, men opfattes som et, der bestandigt maa stilles i stort og smaat. Det, der vel mest af alt præger dansk Kultur, turde jo netop være en umiddelbar Forening af Aabenhed for den Belæring, der bringes til os udefra, eller som vi selv henter hjem, og Fastholden ved det af vore Minder og Skæbne betingede Livssyn, der knytter os saa fast sammen inden for den store Verden, vi uløseligt tilhører«.

Og med en for Niels Bohr så karakteristisk »drejning« – et udtryk han tit benyttede sig af – kommer den her antydede dialektik så klart, men også så uimodståeligt indtagende, til orde, når han om de kendte slutningsord i Søren Kierkegaards »Stadier paa Livets Vej« (Søren Kierkegaard, Samlede Værker, Bind 8, København 1963, s. 277–278) skriver: »Med Udgangspunkt i et Forsvar for det danske Sprog imod Paastanden om de mere udbredte Kultursprogs Fortrin udtaler han sig ogsaa saa varmt og inderligt om Modersmaalets Rigdom og Skønhed og med Anvendelse af en saadan Kunst og Dybsind, at hans Betragtninger i Virkeligheden kommer til at gælde ikke blot for det danske Sprog, men for ethvert menneskeligt Sprog, og i sig selv belærer os om Sprogets uendelig forfinede Udtryks- og Virkemidler«. Man ser ved læsningen af de sidste linier igen Niels Bohr helt klart for sig. Erin-drer hans styrke – og hans humor.

Selvfølgelig minder han os ogsaa om det danske digterværk, han vistnok satte højest, og som han i hvert tilfælde oftest omtalte: Poul Martin Møllers »En dansk Students Æventyr«. Selv om digteren her »ikke kommer ind paa en Sammenligning med udenlandske Forhold, rummer den Maade, hvorpaa han hos de optrædende Personer med saa meget Lune stiller forskellige Sider af sit eget Væsen til Skue, et bevidst Krav om Ligevægt mellem Tilpasningen til de hjemlige Livsformer og Indlevelsen i den fællesmenneskelige Tankeverden«.

Om den danske folkeoplysning siger Niels Bohr, at kilderne hertil, udover den oplysning almenskolen kan give, »foruden i vore nationale Minder maa søges i Kendskabet til det mellemfolkelige kulturelle Samarbejde«. Og han fortsætter med særligt henblik på Poul la Cours virke: »Et ejendomme-

ligt Vidnesbyrd herom er de udmærkede Værker om Naturvidenskabernes Historie, som til Brug for Højskolens Undervisning blev skrevet af nogle af dens egne Mænd, og som fik Betydning langt ud over det oprindelige Formaal. Ved Siden af den Indførelse i Filosofiens almindelige Problemer, som er forbundet med ethvert Universitetsstudium her hjemme, har Læsningen af disse Værker bidraget til at give senere Generationer af dansk studerende Ungdom en Baggrund, som man ofte kan mærke Savnet af selv ved Udlandets store Universiteter«.

Niels Bohr slutter med følgende ord, hvis – for hans ytringsmåde – ret stærke udformning og inspirerende kraft kun tilfulde kan forstås og fornemmes af den, der har muligheder for at huske tilbage til denne tids karakteristiske spænding i de fleste danskeres sind mellem på den ene side det med forenklede midler fremførte krav om værdsættelse af og fastholden ved det særegne eller nationalt afsluttede, og på den anden side forståelsen af nødvendigheden og værdien af yderligere at fremme det mellemfolkelige samarbejde: »Om end, som allerførst betonet, Spørgsmaalet om, hvad vi forstaar ved dansk Kultur, frembyder mange, med hverandre uløseligt forbundne Sider, turde det Syn på Fællesskabet mellem Folkeslagene, som vor hele Historie har udviklet, være det for vor Kultur mest betegnende Træk. Netop vort Krav paa og Ansvar ved Verdensborgerskabet, som vi opfatter det, anviser os vore Opgaver indadtil og udadtil, og uden at drage nogen Sammenligning, der ville ligge denne Opfattelse fjernt, har vi Lov til at føle Stolthed over den Maade, hvorpaa vi har udnyttet vore Kaar til egen Udvikling og til Deltagelse i Samarbejdet paa den menneskelige Kulturs Fremskridt. Hvad Skæbnen har i Behold for os som for andre, er skjult for vort Blik, men hvor vidtgaende Følgerne paa alle Menneskelivets Omraader af den Krise, hvori Verden for Tiden befinder sig, end turde blive, har vi Ret til at haabe, at vort Folk, om blot vi bevarer Frihed til at udvikle den hos os saa dybt rodfæstede Indstilling, ogsaa i Fremtiden med Ære vil kunne tjene Menneskehedens Sag«.

Vi har her så udførligt omtalt denne afhandling af Niels Bohr, fordi den bærer vidnesbyrd om hans nære tilknytning til dansk kultur og hans forståelse af forudsætningerne for dens udvikling. En forståelse, som udover hans visdom og indsigt var betinget af en stærk følelse af samhørighed med det danske folk. Men som samtidigt var båret af den for ham så karakteristiske og selv i de mørkeste tider aldrig svigtende tolerance. De færreste af os kunne den gang undgå den flygtige afspænding, brugen af heftige ord kan

medføre. Når Niels Bohr hørte dette eller blev forsøgt engageret i en meningsudveksling på denne baggrund, tav han – men egentlig ikke misbilligende. Hans form var mild, men han havde selv et stærkt sind. Jeg tror, at hans milde form også – men altså ikke udelukkende – var betinget af det store ansvar, han følte var lagt på ham i kraft af den autoritet, hvormed han havde erfaret, at han virkede.

Niels Bohrs tolerance kom også klart til udtryk, da han efter den tvungne udlændighed i de sidste krigsår vendte tilbage til Danmark. Han var da meget varsom i bedømmelsen af fejltrin begået af medborgere. Og over for de ganske få, han i sin store virkekreds havde haft med at gøre, og som havde handlet uklogt og udfordrende, udviste han en klog hensynsfuldhed, som afbødede skader til begge sider. Han forsøgte altid at se udover den nærmeste fremtid.

Det var vel i det hele taget en stor lykke for Niels Bohr, at omstændighederne formede sig således, at han fik muligheder for at kunne udfolde den hjælpsomhed, det var ham en så stor glæde at yde – og som han evnede at yde med så gode resultater. At han, der havde svært ved at sige nej, fik lov til at sige ja. Han ofrede megen tid og omtanke på at finde og dernæst udvikle de bedste udfoldelsesmuligheder for sine medarbejdere og andre han kom i forbindelse med. Både for kunstneres og videnskabsmænds udviklingsmuligheder og særegne arbejdsformer havde han et klart øje. Han kunne være meget storsindet i bedømmelsen af menneskelige fejl, som hos ham snarere kunne give anledning til en vis undren. Slog hans bestræbelser på at hjælpe og fremme en enkelt gang fejl, kunne det bekymre ham meget. Men i kraft af sin godhed og opfindsomhed havde han i reglen held med sig i sine bestræbelser på at hjælpe sine medmennesker tilrette. Mange danske er ham tak skyldig for, hvad han i det stille har gjort for dem – ikke blot fysikere. Og vi har allerede nævnt hans og Harald Bohrs store indsats for flygtningene fra nazismen.

Ligesom fysikere fra overalt i verden oplevede også en stor kreds herhjemme den særlige inspiration, der udgik fra ham, og som betog alle, der kom i nærmere kontakt med ham. En samtale med ham kunne være meget opløftende, så man gik styrket bort, således som f. eks. nogle betragtninger af ham om undervisningens og forskningens indbyrdes forhold kom til at betyde meget for forfatteren af denne artikel. Andre kan berette om noget lignende.

Ordet »samtale« er måske ikke ganske dækkende i denne sammenhæng,

for det kan ikke nægtes, at samværet med ham – for hvem menneskelig kontakt jo var af så væsentlig betydning for udformningen af, hvad han havde på sinde – ofte antog den form, at det endte med, at det var ham, der talte det meste af tiden. Men det var ganske klart, at han hensynsfuldt gjorde sig stor umage for at tale om, hvad han forment kunne interessere vedkommende, og ofte kunne man mærke, hvorledes han havde forberedt sig på en samtale. Han anvendte stor omhu på fremførelsen af de sager, han i kraft af sin autoritet og interesse for dem blev foranlediget til at fremføre for myndighederne. Det er således få institutionsledere, der har afsendt så velovervejede og med sine medarbejdere så grundigt drøftede ansøgninger og indstillinger som Niels Bohr.

Vi har her dvælet lidt ved visse sider af Niels Bohrs menneskelige fremtoningspræg, fordi dette efterhånden blev kendt i videre kredse og virkede ind på det smukke forhold, der kom til at bestå mellem den danske befolkning og ham. En hengivenhed for ham, som hans udenlandske medarbejdere og venner mødte i deres daglige færden herhjemme, og som de ofte omtalte som en værdifuld oplevelse. Der var danske, som forståeligt nok – ud fra en lidt forfængeligt fremført skepticisme – kunne ønske at anføre, at der her måske forelå en overdrivelse. Selvfølgelig må den forenkling i vurderingen og omtalen, som en stor forskers ry, og hertil en indtagende og fængslende personlighed, i vide kredse giver anledning til, virke udfordrende på visse mennesker. Der kan i denne sammenhæng være grund til at gøre opmærksom på, at den meget store anerkendelse, som han efterhånden opnåede blandt fysikere verden over, ingenlunde var erhvervet uden modgang. Således mødte hans syn på den såkaldte komplementaritet i atomfysikken oprindeligt betydelig modstand, men er nu ifærd med at blive alment godtaget inden for fysikken. Det er nok snarere således, at han ikke endnu er blevet forstået fuldt ud. At aktualiteten omkring hans forskningsresultater og hans personlighed snarere har fortegnet dybden og rækkevidden af de perspektiver, han så utrætteligt bestræbte sig på at vise os.

Den ægte og umiddelbare hengivenhed for Niels Bohr i det danske folk var selvfølgelig til at begynde med særlig betinget af hans videnskabelige berømmelse og ledsaget af de sædvanlige anekdoter om den lærdes distraktion og heraf følgende pudsige adfærd, hvor han iøvrigt måtte lægge navn til meget, der mere havde karakteren af underholdning mand og mand imellem, end det just modsvarede en oplevet virkelighed. Hertil hører også beretninger om, at han skulle have haft svært ved at følge visse dele af skole-

undervisningen, hvortil kun skal bemærkes, at han blev student med udmærkelse. Megen opmærksomhed omkring ham var betinget af, at han i sine unge dage havde været en dygtig fodboldspiller, og at broderen – med hvem han i denne sammenhæng ofte forveksledes – havde været strålende på dette felt. Men senere, og i særdeleshed efter krigen, indgik mere og mere i den folkelige opfattelse af ham det antydede træk af varme og hengivenhed, betinget af hans medmenneskelighed og godhed.

En væsentlig forudsætning for, at han fik muligheder for at udfolde denne medmenneskelighed, var fru Margrethe Bohr. Hun påtog sig på den smukkeste måde mange forpligtelser. I særdeleshed som en meget omsorgsfuld værtinde i æresboligen på Carlsberg, hvor videnskabsmænd, kunstnere og politikere ofte mødtes i værdifuldt og frugtbart samvær med hele familien Bohr og dens vennekreds. Der blev ivrigt diskuteret i det Bohrske hjem om politiske, kunstneriske og filosofiske problemer, og de mange udenlandske videnskabsmænd, der var gæster her, gav ofte samværet en særlig valeur. Her lærte de også danske forhold nærmere at kende, end det i almindelighed ellers havde været muligt for dem.

Niels Bohr tog på forskellig måde direkte del i aktiviteter af betydning for det danske samfund, hvoraf der nu ganske kort skal nævnes nogle af de mest betydningsfulde. Det var altid med tøyen, han påtog sig sådanne forpligtelser, men når han havde sagt ja, gik han med fuld styrke ind for den sag, han havde lovet at støtte. Og da altid med den samme omhu og omtanke, som han anvendte på de øvrige sager, hvori han var engageret. Han var her ofte formidleren, der udlignede spændingsforskelle og fik sagerne til at gå i orden.

Første gang Niels Bohr støttede en sag af almen interesse for det danske samfund var, da han i februar 1925 sammen med H. N. Andersen, Harald Høffding, Knud Rasmussen og Vilhelm Thomsen opfordrede til en folkeindsamling til skabelsen af et Nationalmuseumsfond, hvis midler skulle stilles til rådighed for regeringen, »naar Lovgivningsmagten, i hvis Haand den endelige Afgørelse med Hensyn til Samlingernes fremtidige Opbevarelse ligger, har truffet de fornødne Beslutninger«. Der indkom ca. 2,5 millioner kroner – fordelt over mere end 200.000 frivillige bidrag – hvoraf en enkelt mand, Laurits Andersen, skænkede den ene million. Efter at rigsdagen i 1928 og 1933 havde vedtaget at bevilge resten af de til nybygningen i Prinsens Palæ nødvendige omkostninger, kunne det nye museum indvies i 1938, altså 13 år efter opfordringen til folkeindsamlingen. Det var en langvarig

sag, som gav anledning til store meningsuoverensstemmelser, i særdeleshed med hensyn til hvor museet burde anbringes, og Niels Bohr fik stærkt brug for sine evner til at formidle. Ikke mindst i forholdet til den temperamentsfulde Knud Rasmussen, som han iøvrigt værdsatte højt. Niels Bohr gik ind for, at museet skulle forblive ved Frederiksholms Kanal – hvilket jo også blev løsningen – og han støttede stærkt et herom af T. Hjejle udarbejdet skitse-mæssigt forslag fra 1924, som dog ikke blev virkeliggjort under denne form, idet Hjejle døde kort tid efter.

Igennem mange år gjorde han en stor indsats for Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse, for hvilken han var præsident. Allerede som medlem af det såkaldte Radiumfonds bestyrelse havde han bidraget til at fremme denne sag, og ligeledes her gjorde hans forhandlingsevne og opfindsomhed, også på det mere administrative område, sig gældende.

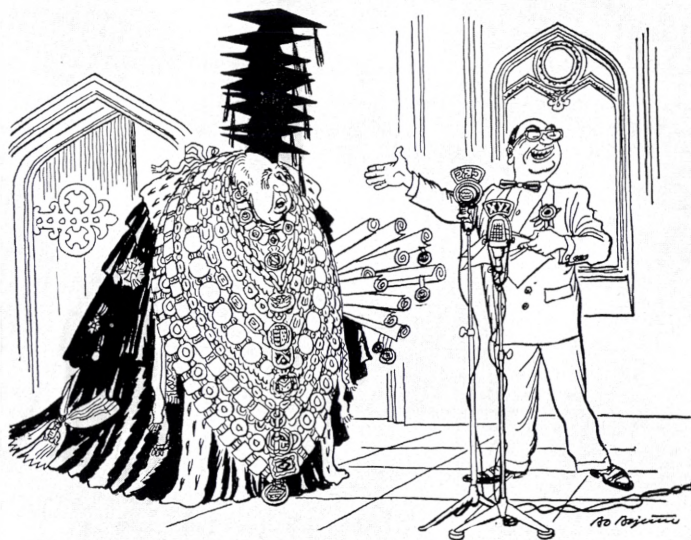
Videre skal nævnes hans deltagelse i oprettelsen af Det Danske Selskab, hvis formål jo er at fremme kendskabet til dansk sprog og kultur i udlandet. Formandsskabet for bestyrelsen for F. L. Smidth og Co. A/S's Jubilæumsfond, hvis formål er at støtte og medvirke til fortsat udvikling af dansk videnskabelig forskning inden for områder, som kan gavne dansk industriel virksomhed og lægevidenskab. Hans støtte til forskellige indsamlinger, som f. eks. Israelindsamlingen i 1950 til hjælp for nødlidende indvandrere i Israel. En hjælpeaktion, som den danske regering viste sin interesse og sympati for ved at stille et beløb på 500.000 kr. til rådighed for indsamlingen.

En sag, som på grund af komplikationer af forskellig art kom til at stille store krav til hans forhandlingsevne, var formandsskabet for Vitus-Bering-komitéen. Denne var indstiftet med den opgave at sørge for, at Danmark på en værdig måde i 1941, to hundrede år efter Vitus Berings død, kunne mindes denne store opdagelsesrejsende, der blandt andet opdagede Alaska. Opgaven blev foreslået løst ad to veje: oprettelsen af et monument for Vitus Bering i hans fødeby Horsens og indstiftelsen af en Vitus-Bering-medalje med tilhørende prisbelønning for fremragende ydelser inden for arkitekisk og maritim forskning. Tanken om at mindes den danske opdagelsesrejsende var først fremført af Knud Rasmussen, der døde i 1933, og der oprettedes en foreløbig komité, som af forskellige årsager ikke kom til at træde i aktiv virksomhed. Men i 1941 reorganiseredes komitéen under Niels Bohr som formand, og der blev iværksat en indsamling af pengemidler og udarbejdet planer for Vitus-Bering-monumentet i Horsens, idet omkostningerne hertil skulle ydes af et lokalt fond. Planerne om et sådant kunstværk

Efter promotionen til æresdoktor ved Rockefeller-Instituttet i New York i 1962. Niels Bohr sammen med matematikeren Richard Courant

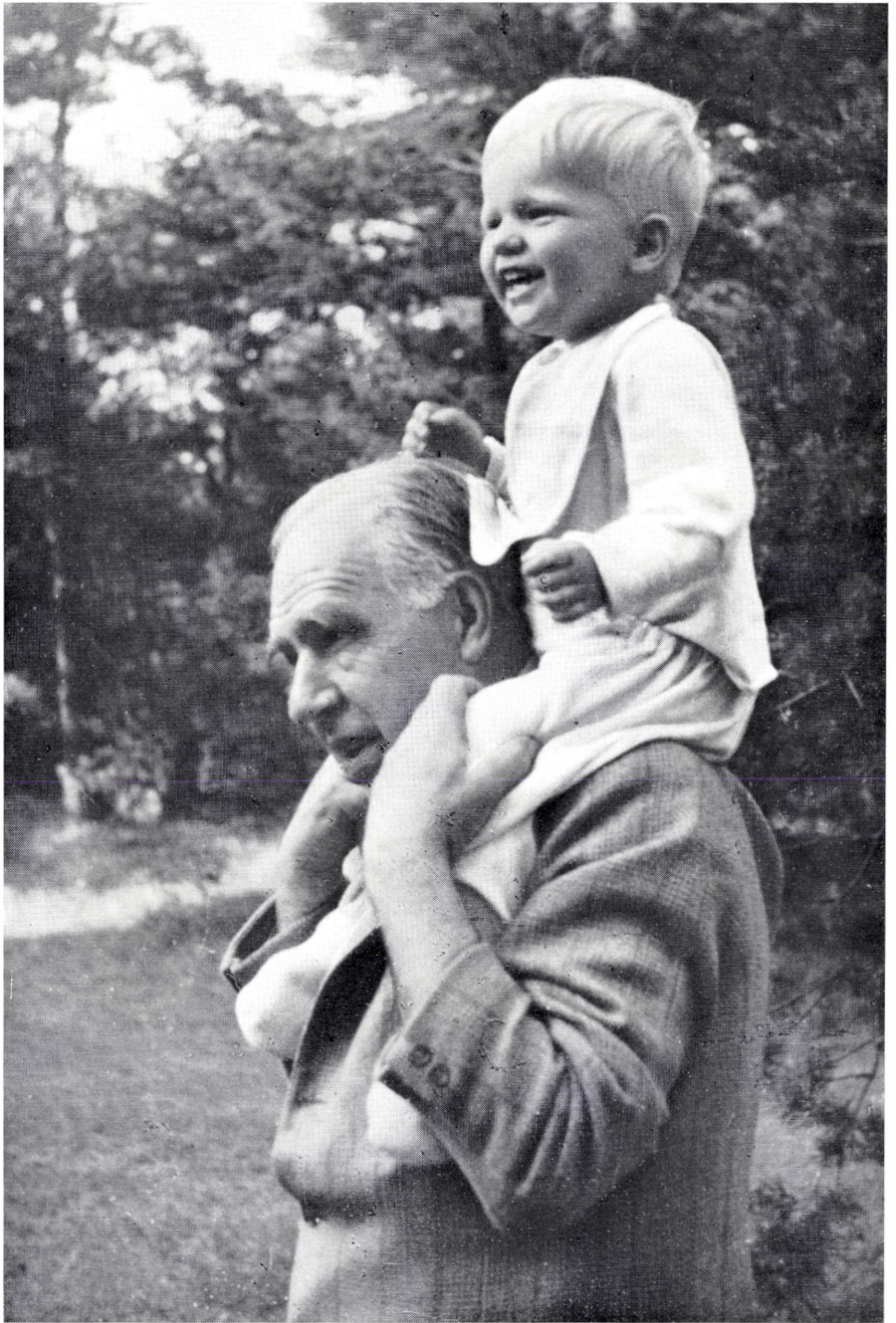
Atomenergi

Paa sin USA-færd er professor Niels Bohr blevet udnævnt til æresdoktor ved en halv snes universiteter.

— og nu vil vor høje gæst gentage sin berømte forelæsning om kædereaktioner ...

Sådan har Bo Bojesen i »Politiken« forestillet sig Niels Bohr på rejse gennem USA, hvor han blev æresdoktor ved flere universiteter.

Niels Bohr med et barnebarn uden for sommerhuset i Tisvilde

lod sig imidlertid – trods forhåbning herom igennem længere tid – ikke gennemføre, og først i 1957 fik sagen en afslutning ved indvielsen af et parkanlæg i Horsens, opkaldt efter Vitus Bering. Niels Bohr fulgte denne udvikling – der selvfølgelig gav anledning til nogen skuffelse – med stor forståelse for alle heri indblandede parters interesser. Denne – i sig selv ikke meget betydningsfulde – sag bærer i særlig grad vidnesbyrd om den omhu, hvormed han påtog sig en opgave. Af dens mange akter fremgår også det hjertelige forhold, der opstod mellem ham og de mennesker, han på denne måde kom til at samarbejde med.

Niels Bohr tog stærkt del i den virksomhed, der udfoldedes i det af H. C. Ørsted oprettede Selskab for Naturlærens Udbredelse, for hvilket direktion han var formand. Han holdt ved flere lejligheder foredrag i dette selskab og deltog med stor interesse i planlægningen af dets forskellige aktiviteter. Det skal iøvrigt i denne forbindelse nævnes, at han var meget virksom i bestræbelserne på at fejre 100-årsdagen for H. C. Ørsteds opdagelse af elektromagnetismen med udgivelsen af dennes naturvidenskabelige skrifter ved den fremragende danske fysikhistoriker Kirstine Meyer, der ved denne lejlighed også belyste H. C. Ørsteds videnskabelige gerning og hans arbejdsindsats i det danske samfund i to betydelige afhandlinger. Kirstine Meyer rettede i forordet til den ene af disse en særlig tak til Niels Bohr, »der har gennemgået Manuskriptet til den engelske Indledningsafhandling og deltaget i Korrekturarbejdet med den«. Det var endda på et tidspunkt, hvor Niels Bohr stod midt i det omfattende arbejde med at anvende sin atomteori til forståelsen af grundstoffernes fysiske og kemiske egenskaber.

Andetsteds i denne bog omtales hans virke i oprettelsen og ledelsen af den danske Atomenergikommission med den heraf følgende udvikling, førende til den store forsøgsstation på Risø. I denne sammenhæng kan også nævnes Niels Bohrs indsats for det nordiske samarbejde, der førte til oprettelsen af NORDITA, Det Nordiske Institut for Teoretisk Atomfysik, i København og med nær tilknytning til Bohrs institut. Videre hans deltagelse i de planer om europæisk samarbejde med hensyn til kernefysisk forskning, som resulterede i institutionen CERN, der driver det store kernefysiske forsøglaboratorium i Genève.

Niels Bohrs indsats for dansk videnskab gennem hvervet som præsident for Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab er ligeledes omtalt andetsteds i bogen her. Han var altid hos myndighederne en god fortaler for dansk videnskab, også når det drejede sig om fagområder uden for hans egen

forskning. Gennem en henvendelse i 1951 fra Videnskabernes Selskab til den daværende undervisningsminister, professor F. Hvidberg, foranledigedes oprettelsen af et større videnskabeligt fond, hvis midler senere er blevet ret betydeligt forøgede. Også her gjorde Niels Bohr sin indflydelse gældende og var glad for den store forståelse, han mødte hos Flemming Hvidberg. Der kan i denne sammenhæng også være grund til at nævne den støtte, han i sit arbejde for forbedring af videnskabens kår fik af sin gamle kollega, universitetets rektor, fysikprofessoren H. M. Hansen.

I administrationen af Københavns Universitet, hvor han virkede som professor i 40 år, fra 1916 til 1956, tog han ikke direkte del, men han blev naturligvis ofte rådspurgt, og hans deltagelse i fakultetsmøderne i det matematisk-naturvidenskabelige fakultet og forberedelsen af sagerne, der behandles ved disse møder, var præget af den omhu og omhyggelige forberedelse, der allerede flere gange i denne artikel har været anledning til at fremhæve som karakteristisk for ham.

Niels Bohrs danske vennekreds var stor, omfattende kunstnere, videnskabsmænd, barndoms- og ungdomsvenner og i de senere år også embedsmænd og politikere, med hvilke han var kommet i berøring. Han stod i et hjerteligt forhold til de forskellige undervisningsministre. Han holdt meget af afdøde statsminister H. C. Hansen, og der opstod et venskabeligt tillidsforhold mellem de to mænd. H. C. Hansen indså, at han i sin optagethed af gerningen som statsminister og som praktisk formidlende politiker ikke kunne skænke Niels Bohrs overvejelser og hensigter den opmærksomhed, det stod ham klart, at de fortjente, og han hidførte derfor en nærmere forbindelse til ham gennem daværende finansminister Viggo Kampmann. Denne opnåede en realistisk kontakt med Niels Bohr, forstod ham hurtigt og kunne drøfte sagerne med ham. Et umiddelbart resultat af deres samarbejde var Viggo Kampmanns delagtighed i oprettelsen af Atomenergikommissionen og hans fortsatte interesse for dens virksomhed, der jo blandt andet kom til udtryk ved, at denne kommission blev henlagt under finansministeriet og senere fulgte ham til statsministeriet, hvorefter den ved Viggo Kampmanns afgang som statsminister på grund af sygdom henlagdes under undervisningsministeriet. Den forhenværende statsministers store og frugtbare forståelse for betydningen af, at der ydes videnskaben – og sandelig også grundvidenskaberne – gode kår, er yderligere blevet bestyrket ved denne kontakt med Niels Bohr.

Niels Bohr gav aldrig udtryk for tilhørsforhold til et bestemt politisk parti.

Men både han og Margrethe Bohr var stærkt optaget af politiske spørgsmål og drøftede dem gerne. Ikke blot de store udenrigspolitiske problemer, som omtalt andetsteds i bogen her, men også de indenrigspolitiske. F. eks. fulgte de med stor opmærksomhed den udvikling, der førte til en ny skolestruktur.

Det ville være urimeligt i en skildring af Niels Bohrs forhold til det danske samfund ikke at nævne den store værdi, det – også i denne sammenhæng – var for ham at have Harald Bohr ved sin side indtil dennes død i 1951. Værdifuld støtte og råd fik han også fra Videnskabernes Selskabs sekretær, den afdøde matematiker, professor Jakob Nielsen og departementschef, senere formand for Atomenergikommissionens forretningsudvalg, H. H. Koch.

I sin mindetale over ham i Videnskabernes Selskab udtalte professor Christian Møller: »Genierne tilhører jo hele verden, og få har som Niels Bohr gennem sit hele virke været en sand verdensborger. Men vi ved også, at han var så inderligt forbundet med dansk kultur og dansk tænke- og føle-måde, at han, hvis han var vokset op i et andet land, ikke ville have været – Niels Bohr«.

Det har Niels Bohr vist ved hele sin færd i det danske samfund. Ligesom Holberg, H. C. Ørsted, Grundtvig, Kierkegaard og H. C. Andersen vil han, ved det han ydede, og ved det han var, for eftertiden stå som en af de store skikkelser, der har været medvirkende i skabelsen og i fastholdelsen af det indhold og den holdning, vi gerne ville være berettigede til at kendetegne med ordet dansk.